

ҮТҮӨ ХОЛОБУР

A large group photograph of the 1964-65 Year 7 and 8 students and staff. The group is posed in several rows in front of a dark banner featuring a wheel symbol and the number 75. A boy in the front row holds a trophy.

В.С. МАКАРОВА.
Судно отнюдь не осуждено.

- Дело в том, что население республики давно ставит перед органами власти вопрос о

И.П. ДУКИН

Уйгуну-бийаны дэлэтийн – барыбыт сөрүкпүт!

УЙГУ КЫЛАТА

"Чурапчы" ТХПК "Сага олох" хаһыака бита биһирэ таһар анал сыһарыта

№ 8 (64)

2017 сыл
Балаҥан ыйын
30 күнө
субуота
№ 107 (11417)

Быйылгы өрөспүүбүлүкэ таһымнаах быыстапка-дьаарбанка уонна ол чэрчитинэн барар дьаһаллар балаҥан ыйын 22—24 күннэригэр Дьоккуускай куоракка үрдүк таһымнаахтык ытыллынылар.

Ас-үөл—2017" быыстапка-дьаарбанка Саха Өрөспүүбүлүкэтин Тыатын хаһаайыстыбатын уонна ас-үөл политикатын министриэтибэ 95, Саха сирэ Россия састаабыгар киирбитэ 385 сылларыгар анаан.

Дьаһаллар ытыллар кэмнэригэр сибинньэ иитэр тирэх хаһаайыстыбалар, хортуоллугу үүнэрээчилэр субс мунньахтара буолла. РСФСР тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, САССР үтүөлээх агронома, Ленин, Үлэ Кыһыл Знамята, Октябрь Өрөбүлүсүйүтэ, Хотугу Сулус уордьаннар кавалердара Семен Гаврильевич Жирков 95 сааһыгар аһамыт уопастыбаннас үөрүүлээх мунньага буолла. РФ тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, САССР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, Ленин, Үлэ Кыһыл Знамята, Бочуот Знага, Хотугу сулус уордьаннар кавалердара, СӨ Ытык субэтин чилиэнэ Парасковья Павловна Федорова аһаанар аллара хатыннары олортулар. "Саха сиригэр бүлүүдэлэрэ" фестиваль, тыа хаһаайыстыбатын талыы (племенной) сүөгүлэрин, тыа хаһаайыстыбатын техникатын, оборудованиеларын быыстапкаларга ытыллынылар, культурнай программада АПК үлэһитэрин, тыа хаһаайыстыбатын техникумун устудьуоннарын, эстрада сулустарын кэнсиэрт кэрдэрулүнэ.

Быйылгы быыстапка-дьаарбанкада биһиги улуустан

СИТИИИЛЭЭХТИК КЫТЫННЫЛАР

"Чурапчы" ТХПК, Мындабаайы агрооскуолата, Мугудайтан Айсен Яковлевич Егоров бааһынай хаһаайыстыбата, эдэр фермердэр Дмитрий Андреевич Аржаков, Леонид Алексеевич Пономарев, Дария Егоровна уонна Афанасий Константинович Капрыновтар чааһынай хаһаайыстыбалар кытынын ытыллар. Балаҥан ыйын 24 күнүгэр Комсомол болуоссатыгар "Ас-үөл—2017" быыстапка-дьаарбанка буолла. Быыстапка түмүгүн таһаарыта Саха Өрөспүүбүлүкэтин правительствотын предсидателин солбуйааччы, тыа хаһаайыстыбатын уонна ас-үөл политикатын министриэтибэ П. Н. Алексеев салаааччылаах хас да хамыһыһыа үлэһитэ, Министирэтибэ департаменнарыттан бурдук, обуруот аһын, о. д. а сыаналааһынна ити хамыһыһыаларга киирдилэр. Түмүккэ "Чурапчы" ТХПК халбаһы оноруутугар үрүн көмүс мэтээл хаһаайынынан буолла. Бу кооператив баан өгөлөрүн туһаныта ситиһилэрин иһин "Россельхозбанк" үрүн көмүс мэтээлинэн набаарадаланна.

Агро-оскуолалар куоталаһыларыгар Мындабаайы оскуолата үһүс буолла. Дьиз кэргэн фермаларын куоталаһыларыгар Леонид Пономарев үһүс буолан набаарадаланна. Эдэр фермердэргэ Дмитрий Аржаков бастаан, Айсен Егоров иккис буолан анал номинациялар хаһаайынынан буолтулар. Чааһынай подсобнай хаһаайыстыбалар куоталаһыларыгар Дария уонна Афанасий Капрыновтар хаһаайыстыбалара иккис мистэни ылла.

Быйылгы улахан ситиһиинэн сиртэн үүнүүнү ылыы (растениоводство) салаатыгар "Мындабаайы" ТХПК (директэр Дмитрий Дмитриевич Ноев) бастаан, Гран-При хаһаайынынан аагтанан Кеһөрүлүс сыдыар Кыһыл Знамяны ылыта буолла.

Улууспут быыстапкада ситиһилээхтик кытынна. Үрүн илгэни үрүлүтээчилэрбитигэр, эмис эти дэлэтээчилэрбитигэр өссө даһаны үрдүк ситиһилэринэн үөрдэ турулларыгар баарабыт.

КАПРЫНОВТАР—ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ БАСТЫННАРА

Соторуааһыта улууспут киинигэр бородууксуйатын "Ас-үөл—2017" ас-үөл быыстапкада ытыллыбыта. Бу хаһаайыстыбатын быыстапка түмүгүнэн бастыннар

өрөспүүбүлүкэтээби быыстапка-дьаарбанкада кыттар быраабы ылбытара. Чааһынай хаһаайыстыбаларга манньк чизэс Болтоноттон Дария, Афанасий Капрыновтар дьиз кэргэттэрэ тиксибитэ.

Бу быыстапкада киинигэр 10 суол барыаннаһы кэрдэруүгэ туруорбуттара. Ол курдук—моруоска, долокуна, моонньоһон, сулун, халтаас, дьыһан, отон, таарбаһан, кюква, дөлүһөөн. Барыта 15 кг дьыһани—30 тьһ солк, 15 биздэрэ сулуну—76 тьһ солк, 12 биздэрэ моонньоһону—36 тьһ солк, 3 биздэрэ халтааһы—17 тьһ солк, 25 биздэрэ отону—25 тьһ солк, аһылааннар быйыл 179 тьһ солк дохуот киллэриммиттэр.

Дария Егоровна: "Обо эрдэхлэтигээн обуруот аһын үүнэрэринэн, сир аһааһынан дьарыктанабыт. Ийэбит

Парасковья Ивановна, аһабыт Егор Егорович ити дьарыкка сыһарбытара. Дьыһанна аймактарбытыгар Аммаба, сулунна, моонньоһонно аһаан-минээн Алданна, Томпо баһаамчыбыт Балтым Анна Егоровналаах дьиз кэргэттэрэ быйыл СӨ тыатын хаһаайыстыбатын министриэтибэтин, "Ситим" медиабөлөх, "Кыым" хаһыат, "Наслеги" сайт тэрийиллэринэн "Дойдум балэбэ" хаартыһынан күрэххэ 1220 куолаһы ылан бастаабытара. Олоробутун тэннэ илдьэ сыдыаһыбыт. Бу дьарыктытын салгыы сайындыаһыт",—дизэн үөһэ-көтө сһэрмиир.

Бу күннэргэ улууспут өрөспүүбүлүкэтээби "Ас-үөл—2017" быыстапкада ситиһилээхтик кыттан кэллэ. Итиннэ Капрыновтар дьиз кэргэн чааһынай подсобнай хаһаайыстыбалар күрэхтэһиллэригэр иккис буолтулар. Эбэрдэһиит!

Алексей СЛЕПЦОВ.

ҮҮГҮ СОБОТУОПКАЛААНЫН АТЫРДЫАХ БИЙНААБЫ ТҮМҮГҮНЭН

		показатели за январь-август месяц 2017								показатели за август 2017								ТОП	
п/п	Наслега	2017 план	План 1 - VIII	факт. 1 - VIII	разница от плана	выполн. в %	факт. 2016	2017 г.ж 2016 г. (+,-)	в %	план август	факт август	разница от плана	выполн. в %	факт. 2016	2017 г.ж 2016 г. (+,-)	в %			
4	Болугурская	774,80	500,8	463,3	-37,54	92,5	370,5	92,79	125,05	203,4	134,3	-69,10	66,0	109,56	24,74	122,58			
5	Арылахская	313,20	202,4	238,8	36,37	118,0	246,7	-7,96	96,77	82,2	68,2	-13,96	83,0	71,99	-3,75	94,79			
6	Катахская	251,80	162,8	208,0	45,21	127,8	191,4	16,63	108,69	66,1	61,1	-4,97	92,5	59,25	1,89	103,18			
7	Мугудайская	521,10	336,9	382,9	45,97	113,6	318,4	64,50	120,26	136,8	106,7	-30,05	78,0	104,84	1,90	103,82			
8	Ожудинская	595,60	385,0	374,2	-10,77	97,2	447,4	-73,20	83,61	156,3	112,4	-43,87	71,9	149,03	-36,60	75,11			
9	Соловьевская	495,50	320,3	446,6	126,29	139,4	481,0	-34,14	92,84	130,1	118,6	-11,54	91,1	139,80	-21,24	84,81			
10	Сыланская	742,40	479,8	640,6	160,76	133,5	577,7	62,84	110,88	194,9	187,8	-7,07	96,4	182,98	4,85	102,65			
11	Телейская	310,70	200,8	203,4	2,59	101,3	187,1	16,25	108,68	81,6	62,5	-19,12	76,6	59,86	2,62	104,38			
12	Хадарская	375,60	242,8	342,9	100,15	141,2	303,4	39,50	113,02	98,6	106,1	7,49	107,6	97,99	8,10	108,27			
13	Хатмугинская	359,50	232,4	246,6	14,23	106,1	239,6	7,01	102,91	91,1	73,2	-21,23	77,5	77,98	-4,81	93,84			
14	Хамсукская	296,20	191,3	268,8	77,27	140,4	231,7	37,11	116,02	77,8	87,9	10,07	112,9	75,78	12,08	115,94			
15	Хоттогинская	641,50	414,7	458,1	43,40	110,3	428,1	29,97	107,00	168,4	137,9	-30,52	81,9	134,42	3,45	102,37			
16	Чапирская	490,40	317,0	410,7	93,66	129,5	410,2	0,51	100,12	128,7	115,5	-13,19	89,8	119,66	-4,15	96,53			
17	Чурлунская	315,10	203,7	161,4	-42,27	79,3	157,2	4,27	102,72	82,7	54,0	-28,71	65,3	51,21	2,77	105,42			
По улусу:		7581	4900,1	5714,2	814		5351,7	363		1990,0	1649,2	-341		1650,02	-1				

Эбий тизэрдиллибит булаан бийыгынан бийыгы сыллаабы үүгү соботуопкалаанын 7581 тоннага тизэрдиллибит. Абыс бий түмүгүнэн 4900 тонна соботуопкалааныахтааба 5714,2 тоннаан толорулунна. Былырын бу кэмнэ 5351,7 тонна бам-мыта. Атырдыах бийыгар 1990 тонна

соботуопкалааныахтааба 1649,2 тоннаан туолла. Ордук үмүгдик булааннарын 146,1 бырыаһыан толорбут Алабар, 141,2 бырыаһыан олтиспит Хадаар, 140,4 бырыаһыан көрдөрүүлээх Хайахсыт, 139,4 бырыаһыан ылбыт Соловьев нэһиликтэрэ үлэлээтилэр. Мөлтөх көрдөрүүлээхтэринэн Чурапчы.

Болугур, Болтоно нэһиликтэрэ буолаллар. Күлүннү кэмнэ сайылыктан көтүүнэн, мөңчирэн хадаарыбынан үүгү бийын таннары түстэ. Өсөө биер биричиинэнэн чааһынайдар ыанньыктарын ныйрайдэрин кытары ытан кэбиһиллэрэ буолла.

КЫСТЫККА БЭЛЭМНЭЭХ КИИРЭБИТ

Кыстыкка кириигэ, үүт соботуопкалааныгар, эти тутууга бэлэмнэни үлэлэр ытыллыларын туһунан кооператив салайааччыта Н. А. Аржаков манньк билиһиннэрэ.

—Бийыгы сылга үүт соботуопкалаанынга улуус үрдүнэн 6900 тонна булаан тизэрдиллибит. Ону балажан бийын түмүгүнэн аһара толорулунна. Сыт хаалбыт кэмгэр Тыва хаһаайыстыбатын министристибэттэн эбий булаан кэлэн 7581 тонна буолла. Эбий тутуллар үүкэ туттарааччыларга төлөбүр бу күннэригэ кэпсэтиллэн быһаарыллыа.

Эти тутууну сабалаатыт. Дуогабардаахтарбыттан 400 солк ылабыт. Кинилэрэ 50 бырыаһан дотациятан төлөннө. Киирбит эттэн маһаһынарбытыгар атыга таһаарыахпыт. Маһосабай өлөрүү кыстык хайдах кэпсэтиллэн тутулуктаныа. Дыйл хойутаан иһэринэн алтынны бүтүтэ буолара буолуо. Итиннэ дуогабардаспыт хаһаайыстыбаларбыттан тутуохтут. Сыана уларыйа илтик. Буйунабытыгар өрөмүөн ытыллан үлэлииргэ бэлэмнэр.

Овощехранилищелар үлэтин сабалаата. Хаһааныы сыаната биер кт—230 солк. Мындааһыттан предприниматель Д. Д. Павлов хортусоптуу уурдарга дуогабардаах. Мырыла агро-оскуолата уурдарыа. Ордубут мизэстэ чааһынайдартан ылаахпыт.

Котельнайдар өрөмүөннэнэн оттулунулар. Маслозавод эргэ бааттан санаба көстө. Бу нэдиэлэ бүтүтэ үүт астаан боруобалыахпыт. Оюн бийыгы кыстыкка толору бэлэмнээх киран эрэбит.

САЙЫННЫ СЫННАЛАНЫ ТУЛААХТЫК

Сайын ахсын аатынан агро-оскуола бийыл үөрэнээччилэр сайынны сайын „Бырыы“ лаабыр сыйналаннарыгар ситиһилээхтик үлэлээтэ. Бу улууспутугар лаабырдар палаточнай лаабыр үс үлэлиилэр. Араас хайысхалаахтар—үөрэтэр-чинчийэр, спортивнай, үлэ-сыннаалан, о. д. а. Улууспут биер улахан Дириннээби И. Е. Федосеев хайысха (6—9 кылаастар)

скай клин социальнай партнеруан буолулар. Лаабырга сыгдыбыттар үүт ыан, от оттоон, хаппыста, хортусоптуу, моркуоп, субүөкүлэ, кабачок, помидор, эриэллэ үүннэрэн, эмтээх от хомуйан барыга 1 мөл. 637 солк үлэни онордулар.

МИНИСТРИСТИБЭ БИРИИНИГЭР СҮҮРДҮҮГЭ

стартаабыт биллэр сүүрүктэр Эскайар (Амма), Салыта (Мэнэ-Ханалас) ыраабынан хаалгылар.

2400 м бу иннинэ Намна ытыллыбыт сүүрдүүгэ бастаабыт апыт Санта Люсия инники кэллэ. Кини Роки Алекс, Алтер диэн Мэнэ-Ханалас бастын сүүрүктэрин кыйталаата.

Зачету таһынан 1000 м сүүрдүүгэ Дилли-жер диэн сүүрүктү кыйыылаах буолла. Кини Колд Джек, Нерх курдук биллиилээх сүүрүктэри кэннигэр хаалтаата.

800 м Голдрен Фокс диэн Амма сүүрүгэ арендаһаммыта бизтэги үсүүнэн булла.

1200 м дистанцияга Британика диэн Мэнэ-Ханаластан уларыйлыбыт ат бириистээх мизэстэ тиксибэтэ.

Бийыгы сүүрүүлэргэ олус бэркэ кытан кэлбит „Лэги кубогар“ сүүрдүүгэ „Дьөгөһөй үрдэлэ“ бириис хаһаайына Тускулта улаханньк эрэммипит. Кини Намна буолбут сүүрдүүгэ эмиз кыйан турар. Ол эрэри бу сырыыга табыллан сүүрбэтэ, суолуттан туоруу сыһа-сыһа бизтэги булла.

Чурапчы хамаандата бизэ дистанция түмүгүнэн инкис мизэстэ буолан анал кубогунан, үрүн көмүс мэтээлинэн наһараадаланна. 100 тыһ. солк харчы, хопподильник, телевизор, бензин бириһи ылгыбыт.

Бийыгы сыт сүүрдүүлэрин ылааха биһиги улуус бэркэ, табыллан кытына. Атарбыт хас сүүрдүү ахсын бэйэлэрин көрдөрдүлэр, инники сырыттылар, саха омук олимпиадатынан ааттаммыт „Маннаары

сонньууларыгар“ бастаатылар. Маныаха улуус салалтата спорт бу көрүнэр улахан болломтотун уурбута, сана тэриллибит улуус ат спордугар федерацията (салайааччы Н. А. Аржаков) тэрээһиннээх үлэни ытыллыта оруллаах буолла.

Бу нэдиэлэ бүтүтэ аттары Дьокуускайтан тизээн аҕалыахтара. Бийыл сана үлэлээбит конюшняга өрөмүөн үлэлэрэ бардылар. Олбуора саналыы ончуллуо.

Дьөгөһөйүт оҕолоро этэннэ кыстаан сана кыйыларга бэлэм буолалларыгар алгыһытын тиздэ-бит.

Бэлэмнээтэ Алексей СЛЕШОВ.

Балажан бийын 24 күнүгэр Дьокуускайдаагы тыва хаһаайыстыбатын академиятын ипподромугар тыва хаһаайыстыбатын уонна ас-үөл политикатын министристибэтин бириһиһэр күһүннү ат сүүрдүүтэ буолла. Бу 2017 сыллаабы ат сүүрдүүлэрин түмүктүүр күрээ буолар.

Барыта 7 сүүрдүүтөн хамаанданан эчелкэ 5 сүүрдүү киллэрилиннэ. Биһиги улуус бийыгы сүүрдүүлэргэ биер бастын апыт Мэинг Киниг бу да сырыыга өрөспүүбүлүкэ бийы атахтааба буоларын дакаастаата. 1600 м дистанцияга атахтаах оноргообокко финишкэ урут кэллэ. Кинини кытары

Хайвнал бичээсээ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бичээсээ бэрилиннэ: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционной-издательской хогбшукка 29.08.2017 о. офсетка бичээтэннэ. Аалдырына: 878670. Чуралч сал, Карл Маркс уул, 26 "а". Индекс: 54907. Хайвнал издэллээ үсгэ: олтуорунуука, чэллээгэ үсгэ субуотара тахсаар.